

Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Postboks 8112 Dep

0032 OSLO

Høringsvar - NOU 2020: 6 - Frie og hemmelig valg - Ny valglov

Nordland fylkesting behandlet i møte 28.10.2020 i sak 116/20 *Høring - NOU 2020:6 - Frie og hemmelig valg – ny valglov*. Fylkestinget fattet følgende vedtak:

Nordland fylkesting slutter seg til flertallsforslagene i valglovutvalgets innstilling, med følgende unntak:

1. Stemmerettsalderen bør fortsatt være 18 år ved alle valg.
2. Sperregrensen for utjevningsmandater ved stortingsvalg bør fortsatt være på 4 %.
3. Inndelingen av valgdistrikter bør følge den til enhver tid gjeldende fylkesinndeling.
4. Dersom antall valgdistrikter reduseres i tråd med den nåværende fylkesinndeling, bør antallet utjevningsmandater ved stortingsvalg økes til to pr valgdistrikt. Antallet distriktsmandater bør da justeres slik at det oppnås et oddetall antall mandater til Stortinget. Dagens ordning med beregning av antall mandater basert på antall innbyggere og areal i valgdistriktet, arealfaktoren, må videreføres.
5. Det bør fremgå av loven at valglokalene skal være universelt utformet. Videre bør det i forbindelse med valget stilles krav om at valgstyrene skal konsultere de kommunale råd for personer med funksjonsnedsettelse om hvorvidt valglokalene er universelt utformet og om det er behov for utbedringer.
6. Elektroniske valg må utprøves ytterligere.

Saksutredningen med forslag og votering i fylkestinget er vedlagt.

Med vennlig hilsen

Stig Frode Olsen
spesialrådgiver

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ikke underskrift.

Adresse: Postmottak Tlf.: 75 65 00 00
Fylkeshuset E-post: post@nfk.no
8048 Bodø

Fylkesrådsleders kontor
Fylkesrådsleders kontor
Stig Frode Olsen
Tlf: 75 65 01 40

Besøksadresse: Prinsensgate 100

Vedlegg:

Høring - NOU 2020: 6 - Frie og hemmelig valg – Ny valglov

DokID

1612223

Saksnummer	Utvalg/komite	Dato
251/2020	Fylkesrådet	02.10.2020
116/2020	Fylkestinget	26.10.2020
	Komite for plan og økonomi	26.10.2020

Høring - NOU 2020: 6 - Frie og hemmelig valg – Ny valglov

Sammendrag

Fylkesrådet foreslår at fylkestinget gir sin tilsutning til de aller fleste forslagene i valglovutvalgets innstilling.

Fylkesrådet foreslår imidlertid at stemmerettsalderen fortsatt bør være 18 år både for stortingsvalg, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg.

Fylkesrådet mener at sperregrensen for utjevningsmandater ved stortingsvalg fortsatt bør være 4 %.

Videre foreslår fylkesrådet at inndelingen av valgkretser til stortingsvalg bør følge fylkesinndelingen, altså 11 valgkretser. Da bør antallet utjevningsmandater endres fra ett pr valgkrets, slik det er i dag, til to pr valgkrets. Dette vil medføre en liten økning i antall stortingsrepresentanter.

Fylkesrådet mener at det det bør fremgå av valgloven at valglokalene skal være universelt utformet.

Bakgrunn

Regjeringen oppnevnte i juni 2017 et valglovutvalg. Utvalgets mandat var å lage forslag til ny valglov og vurdere endringer i valgordningen. Utvalget skulle foreta en helhetlig gjennomgang av hvordan valg gjennomføres, og spesielt utrede problemstillinger knyttet til klageordningen ved valg og beredskapshjemmel. Utvalget leverte sin utredning NOU 2020: 6 *Frie og hemmelige valg – Ny valglov* til kommunal- og moderniseringsministeren 27. mai 2020.

Utredningen ble sendt på høring 3. juni 2020, med høringsfrist 31. desember 2020.

Regjeringen opplyser at den tar sikte på å legge fram et lovforslag om ny valglov for Stortinget innen utgangen av 2022. Ny valglov og ny valgordning ved stortingsvalg vil gjelde fra stortingsvalget i 2025. Det er imidlertid mulig at enkelte av utvalgets forslag kan tre i kraft før kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2023. Regjeringen har sendt et forslag om dette ut på høring, med høringsfrist 30. september 2020. Fylkesrådet har i møte 29.09.2020 vedtatt uttalelse til dette forslaget.

I arbeidet med denne saken er medvirkningsorganene i Nordland fylkeskommunene invitert til å delta, jfr fylkestingets vedtak i sak 89/20.

Problemstilling

Valglovutvalgets utredning er delt i fem deler:

1. Første del inneholder grunnlaget for utvalgets arbeid.
2. Andre del går gjennom utvalgets arbeid knyttet til valgordningen. Utvalget diskuterer her valgordning ved stortingsvalg og kommunestyre- og fylkestingsvalg, personvalg, folkeavstemninger, stemmerett, valgbarhet og ombudsplikt.
3. Tredje del handler om selve gjennomføringen av valget. Utvalget diskuterer her bruk av teknologi i valggjennomføringen, listeforslag, ordensregler, legitimasjon, tilgjengelighet og tilrettelegging, stemmegivning, prøving og opptelling, praktiske forhold rundt valg til Sametinget og diverse andre temaer.
4. Fjerde del diskuterer regler for godkjenning og klage, omvalg og beredskapshjemmel, samt økonomiske og administrative konsekvenser av forslagene.
5. Femte del inneholder utvalgets utkast til ny valglov med merknader. Utvalget har også utarbeidet forslag til endringer i Grunnloven, som følge av ulike forslag i utredningen.

Utredningen er svært omfattende, og drøfter relevante problemstillinger knyttet til valgloven på en svært grundig måte. Det vil ikke være formålstjenlig at fylkestinget skal ta stilling til alle detaljene i utredningen, og denne saken vil derfor bli konsentrert om de problemstillinger som anses som viktigst for Nordland fylkesting.

Utredningen går i nokså liten grad direkte inn på det som har med valg til fylkesting og kommunestyre å gjøre. Dette begrunnes med at det nylig er vedtatt en ny kommunelov. Men en rekke av de spørsmål som omhandler gjennomføringen av valget, godkjenning og klage og beredskapshjemmel vil også bli gjeldende for fylkestings- og kommunestyrevalgene.

Utvalget oppsummerer sitt arbeid på følgende måte:

Utvalget har vurdert ulike sider ved den norske valgordningen og hvordan valg gjennomføres i Norge. Utvalget mener at dagens regelverk stort sett fungerer godt. Utvalget mener det er viktig å bygge videre på det som fungerer, og foreslår derfor endringer i den gjeldende valgordningen istedenfor en helt ny valgordning. Det foreslås heller ingen stor omlegging av den praktiske

gjennomføringen av valg.

På enkelte områder foreslår utvalget likevel noen vesentlige endringer. Utvalget foreslår blant annet å innføre en uavhengig juridisk klageordning.

Utvalget har på enkelte punkter delt seg i et flertall og et mindretall.

Drøfting

Om valg og demokrati

Om valglovutvalgets mandat heter det at *utvalgsarbeidet skal legge til rette for fortsatt høy tillit til valgordningen og gjennomføringen av valg i årene fremover. Utvalget skal redegjøre for valg som et grunnleggende trekk ved demokratiet både på sentralt og lokalt nivå. Utvalget skal gjennom sitt arbeid bidra til å sikre gode rammevilkår for demokratiet også i kommende år.*

Valglovutvalget tar utgangspunkt i Grunnloven, Norges internasjonale menneskerettslige forpliktelser og Veneziakommisjonen (Den europeiske kommisjonen for demokrati gjennom lovgivning, et rådgivende organ under Europarådet) når den setter opp prinsippene for selve valgsystemet, som skal utgjøre fundamentet i vårt demokrati:

- Valget skal være fritt.
- Valget skal være hemmelig.
- Valget skal være direkte.
- Stemmeretten skal være allmenn og lik.
- Valg skal holdes med jevne mellomrom.
- Alle med stemmerett skal ha mulighet til å stemme.
- Alle med stemmerett skal kunne velges.
- Hver stemme skal ha lik vekt.
- Valgordningen skal sikre geografisk representasjon.

Valglovutvalget peker på at dersom noen av disse prinsippene skulle stå i motsetning til hverandre, vil det være demokratisk forsvarlig å foreta avveininger mellom prinsippene.

Valgordningen

Utvalget drøfter en rekke forskjellige forhold som har med valgordningen å gjøre, og skisserer forskjellige alternative løsninger for framtida. Ut fra de ulike alternativene foretar utvalget også simuleringer av hva som ville ha blitt resultatet ved forrige stortingsvalg dersom de ulike alternativene hadde blitt valgt. Utvalget mener at det er viktig å ta utgangspunkt i at dagens valgordning er velfungerende, og de foreslår derfor ikke store endringer. De foreslår heller ikke en radikal endring av dagens valgdistrikter, og samler seg om løsninger knyttet til de eksisterende valgdistriktene eller til de nye fylkesgrensene.

Det velges i dag 150 direktemandater til Stortinget, og 19 utjevningmandater, ett fra

hvert valgdistrikt. Utvalget foreslår at denne ordningen opprettholdes.

De viktigste temaene som døftes i forbindelse med valgordningen er:

a. **Valgdistrikter**

Hovedbegrunnelsen for å dele landet inn i valgdistrikter er å sikre representasjon på Stortinget fra hele landet, og å legge til rette for størst mulig nærhet mellom velger og representant. Utfordringen vil da være å finne en balansert størrelse på valgdistriktene, både med hensyn til geografiske forhold og innbyggertall.

Det er i dag 19 valgdistrikter i Norge, tilsvarende de 19 fylkene som fantes før regionreformen. Stortinget har vedtatt at stortingsvalget i 2021 skal gjennomføres med disse 19 valgdistriktene.

Valglovutvalget drøfter ulike modeller for hvordan valgdistriktene bør være i framtida:

- 19 valgdistrikter - som nå
- 11 valgdistrikter - tilsvarende den nye fylkesinndelingen
- 12 valgdistrikter - de 11 nye fylkene, men Viken delt i to pga størrelsen
- 13 valgdistrikter - som varianten med 12, og med Troms og Finnmark som egne valgkretser pga særlige forhold i Finnmark

Utvalget peker også på usikkerhetsmomenter knyttet til fylkesinndelingen når det gjelder de fremtidige valgdistriktene. Et stort mindretall på Stortinget har gjort det klart at de ikke ønsker å beholde gjeldende fylkesinndeling. Det er fattet vedtak i Troms og Finnmark fylkesting om å forberede en sak med søknad om at fylket blir delt. Denne problemstillingen er aktuell også i andre av de sammenslåtte fylkeskommunene.

Valglovutvalget mener at det er flere grunner til å beholde Finnmark som eget valgdistrikt, og peker på forholdet mellom et svært stort areal og en liten befolkningsmengde som det viktigste argumentet. Videre mener utvalget at Viken blir et for stort valgdistrikt, og at dette distriktet bør deles dersom man velger en inndeling tilpasset den nye fylkesinndelingen.

Utvalgets flertall konkluderer med at dagens valgdistriktsinndeling med 19 valgdistrikter bør videreføres.

Vurderinger. Konsekvenser for Nordland

I alle modellene som vurderes, opprettholdes Nordland som eget valgdistrikt som i dag.

Ut fra både en prinsipiell og en praktisk vurdering synes det ulogisk å ha andre inndelinger av valgdistriktene enn det som gjelder for fylkene.

Dersom man endrer antall valgdistrikter til 11, viser utvalgets beregninger at det ikke ha noen betydning for antall stortingsmandater fra Nordland. Det vil imidlertid bety at Vestfold og Telemark fylke får ett mandat mindre, og at Troms og Finnmark fylke vil få ett mandat mer enn om det fortsatt blir 19 valgdistrikter.

b. Mandatfordeling til Stortinget mellom valgdistriktene

Utvalget foreslår at det er innbyggertallet i det enkelte valgdistrikt som skal legges til grunn for mandatfordelingen. Alternativer som har blitt vurdert er antall stemmeberettigede i valgkretsen og antall norske statsborgere.

Utvalget foreslår at antall mandater pr valgdistrikt bør beregnes hvert fjerde år, og ikke hvert åttende år, slik det er i dag.

Utvalget har vurdert distriktshensynet i mandatfordelingen. I dag er det slik at antall mandater fra hvert valgdistrikt bestemmes på grunnlag av en beregning av forholdet mellom innbyggere og areal i valgdistriktet, den såkalte arealfaktoren. Konsekvensen av dette er at geografisk store fylker med lavt innbyggertall får en viss overrepresentasjon sett i forhold til hva folketallet skulle tilsi. Dette gjelder pr i dag to fylker; Finnmark har i dag 1,4 % av innbyggertallet i landet, og 3 % av direktemandatene til Stortinget. Nordland har også en overrepresentasjon, men forskjellen er svært liten - fylket har 4,6 % av innbyggertallet og 4,7 % av mandatene.

Grunnloven sier følgende om arealfaktoren i § 57, femte ledd:

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom innbyggjartalet og flatevidda i distriktet på den eine sida og innbyggjartalet og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar innbyggjar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1,8 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Utvalget drøfter de to ulike prinsippene som her er i konflikt med hverandre; på den ene siden at hver stemme skal telle likt, på den andre siden ønsket om en bred geografisk representasjon på Stortinget. Utvalgets flertall foreslår at ordningen med arealfaktor opphører, bl.a. på bakgrunn av at denne ordningen har fått kritikk fra OSSE for å gi et for stort avvik i antall mandater sett i forhold til folketallet i det enkelte valgdistrikt. I stedet foreslås innført en ordning som sikrer hvert valgdistrikt minimum 4 mandater på Stortinget, hvorav ett er et utjevningsmandat.

Vurderinger. Konsekvenser for Nordland

Nordland fylke har vært eget valgdistrikt til Stortinget slik som det er i dag siden 1953. Før 1953 var Nordland også eget valgdistrikt, men da ble det i tillegg valgt representanter til Stortinget fra kjøpstedene (byene) i hele Nord-Norge.

Fra 1953 til 2005 hadde Nordland 12 mandater til Stortinget. Senere har dette antallet blitt redusert, først til 10 i 2005 og deretter til 9 fra 2013.

Valglovutvalgets forslag innebærer at dette tallet trolig vil bli redusert til 8, dersom det ikke skjer betydelige endringer i innbyggertallet i de nærmeste årene.

Utvalgets forslag om å avskaffe arealfaktoren vil kunne gi en negativ effekt med tanke på representasjon fra Nordland. Areal faktoren fører imidlertid til at stemmer i ett valgdistrikt teller mer enn stemmene i et annet valgdistrikt, slik at det dermed blir en mindre proporsjonal representasjon av partiene på Stortinget. Det synes derfor logisk at denne faktoren tas bort fra valgordningen.

Befolkningsutviklingen i Nordland har vært langt svakere enn gjennomsnittet i Norge over en svært lang periode. Siden 2000 har befolkningen i Norge økt med ca 20 %, mens økningen i Nordland har vært på kun 1 %. Dersom denne tendensen fortsetter, må vi regne med at antall mandater fra Nordland til Stortinget vil komme til å bli ytterligere redusert i et langsiktig perspektiv. Samtidig vil det bli slik at jo lavere folketallet i valgdistriktet blir, jo færre stemmer trengs pr mandat.

c. **Utjevningmandater**

Ordningen med utjevningsmandater til Stortinget ble innført ved valget i 1989, da det valgt inn slike mandater fra 8 valgkretser. Senere har antallet blitt utvidet til 19, en fra hvert valgdistrikt. Formålet med utjevningsmandater er å skape mer samsvar mellom stemmefordelingen og mandatfordelingen enn det som følger av de 150 distriktsmandatene. Utjevningsmandatene skal altså sikre en mer rettferdig fordeling av stortingsmandatene sett i forhold til valgresultatet på nasjonalt nivå. Utvalget har utredet flere forskjellige varianter for hvordan ordningen med utjevningsmandater kan designes fremover.

I dag er det en sperregrense på 4 % for å kunne oppnå utjevningsmandat. Det vil si at et parti må ha fått 4 % av det samlede antall stemmer nasjonalt for å kunne få ett eller flere utjevningsmandater. Utvalget vurderer ulike alternativer for slik sperregrense, og ender opp med et forslag om at sperregrensen bør reduseres til 3 %. Utvalget har også vurdert å øke antall utjevningsmandater til to pr valgdistrikt, dersom antall valgdistrikter reduseres i samsvar med de nye fylkesgrensene.

Formålet med å ha en sperregrense er å hindre at det kommer for mange små partier inn på Stortinget, med den konsekvens at det blir vanskeligere å danne et parlamentarisk flertall eller å ha et styringsdyktig Storting.

Vurderinger. Konsekvenser for Nordland

For Nordlands del vil sperregrensen ikke ha noen betydning for antall mandater som velges til Stortinget. Dersom antall valgdistrikter reduseres til 11, 12 eller 13 og det innføres to utjevningsmandater pr valgdistrikt, vil dette kunne øke muligheten for økt representasjon fra Nordland.

Utvalgets forslag om å redusere sperregrensen til 3 % vil sannsynligvis ha som

konsekvens at flere små partier blir representert på Stortinget. Det blir dermed et bedre samsvar mellom valgresultatet og representasjonen på Stortinget. På den annen side kan flere partier bety at det blir vanskeligere å danne styringsdyktige koalisjoner i nasjonalforsamlingen. På denne bakgrunn vurderes dagens sperregrense på 4 % som mest hensiktsmessig.

d. **Personvalg, nytt for stortings- og fylkestingsvalg**

Det norske valgsystemet baserer seg på at de politiske partiene stiller lister i den enkelte valgkrets. Partiene velger sine kandidater til listene, og prioriterer rekkefølgen blant sine kandidater. Det er litt ulike ordninger ved de tre valgene om hvordan velgerne kan påvirke personvalget. Men i realiteten har partiene har svært stor innflytelse over hvem som får mulighet til å bli valgt, og velgerne har i realiteten nokså liten mulighet til å påvirke hvem som blir valgt ved de ulike valgene.

Utvalget foreslår at dette endres, og drøfter to modeller for personvalgordninger som skal kunne gjelde for alle tre valgene; fylkestingsvalgmodellen og kommunestyrevalgmodellen.

Fylkestingsvalgmodellen tilsvarer den modellen som i dag benyttes ved fylkestingsvalg. Her kan velgerne gi personstemmer til så mange kandidater de ønsker. Det må gis personstemmer på minimum 8 prosent av stemmene på det aktuelle partiet for at personstemmene skal få betydning (sperregrense). Dersom ingen av kandidatene får personstemmer på mer enn 8 prosent av de som stemte på lista, følges rekkefølgen partiene selv har satt på stemmeseddelen.

Kommunestyrevalgmodellen innebærer at partiene selv kan gi et stemmetillegg på 25 prosent til et begrenset antall kandidater. I tillegg kan velgerne gi personstemme til så mange kandidater de ønsker. Det betyr at velgerne må gi mer enn 25 prosent stemmer til en kandidat som ikke har fått partiets stemmetillegg, dersom kandidaten skal gå foran kandidater med stemmetillegg.

Utvalget drøfter ulike varianter av disse to modellene, blant annet med forskjellig sperregrense ved bruk av fylkestingsvalgmodellen og forskjellig antall kandidater med stemmetillegg ved kommunestyrevalgmodellen.

Utvalget foreslår at det bør være mest mulig likhet mellom ordningene ved de tre valgene. Utvalget legger stor vekt på partienes betydning i det norske demokratiet. Utvalgets flertall foreslår at det bør innføres en ordning med *svakt personvalg* ved stortingsvalg, etter kommunestyrevalgmodellen. Dette vil gi partiene stor kontroll over hvem som blir valgt, men samtidig åpne for større innflytelse fra velgerne. Ordningen innebærer at partiene kan gi stemmetillegg til så mange kandidater de ønsker, og at det ikke settes noen sperregrense for hvor mange personstemmer en kandidat må få for at personstemmene skal få betydning.

Flertallet foreslår å innføre dagens personvalgordning ved kommunestyrevalg

ved både stortingsvalg og fylkestingsvalg, men uten slengere og uten begrensninger på hvor mange kandidater som kan få stemmetillegg. Dette vil gi velgerne større innflytelse over hvem som skal representere dem, uten å undergrave partienes sentrale rolle i det norske demokratiet. Når det gjelder kommunestyrevalg, foreslår flertallet å videreføre dagens regler om stemmetillegg, slengere og personstemmer. Flertallet vil ikke innføre strykninger ved noe valg.

Vurderinger. Konsekvenser for Nordland

Personstemmer har i noen tilfeller hatt betydning for hvem som har blitt valgt som representant eller vararepresentant til Nordland fylkesting, men dette skjer ikke ofte slik ordningen er i dag.

Det kan vurderes som positivt for demokratiet at velgerne får større innflytelse over hvem som velges som representanter til fylkestinget. Det kan også hevdes at dette gir partiene selv mindre innflytelse over hvem som skal representere partiet på fylkestinget.

e. Valgordning ved fylkestings- og kommunestyrevalg

Siden 1985 har det vært en felles valglov for alle typer valg. I tillegg er det bestemmelser i kommuneloven som har betydning ved valg til kommunestyre og fylkesting. Ved kommunestyrevalg er kommunen valgdistrikt, og ved fylkestingsvalg er fylket valgdistrikt. Representantene i fylkestinget og i kommunestyret representerer dermed hele fylket eller kommunen.

Bakgrunnen for at fylkene ikke deles inn i valgdistrikter, har vært et ønske om at representantene i fylkestinget skal representere hele fylket, ikke kun sine kommuner slik det var tidligere. I tråd med dette har ikke valgordningen ved fylkestingsvalg noen egen mekanisme for å sikre at alle de ulike delene av fylket blir representert i fylkestinget. Samtidig har det betydning hvor representantene kommer fra, og forskning viser at representantenes hjemkommune har en betydning for hvilken politikk fylkestinget vedtar.

Valglovutvalget ønsker ikke å åpne for at kommuner eller fylker skal kunne deles inn i flere valgdistrikter. Utvalget ser at det er store forskjeller mellom fylkene og kommunene. Inndeling i valgdistrikter kan være en mulig løsning for å skape mer interesse rundt fylkestingsvalgene og gi velgerne bedre tilhørighet til representantene i nye større enheter. Likevel mener utvalget at det er gode grunner til å videreføre dagens regelverk og ikke åpne for at fylkene eller kommunene deles inn i valgdistrikter. En slik mulighet vil etter utvalgets oppfatning kunne svekke helhetsperspektivet fylkestingene og kommunestyrene bør ha.

På bakgrunn av at vi etter regionreformen har fått fylker med vesentlig høyere innbyggertall enn tidligere, foreslår utvalget nye bestemmelser om minimum antall medlemmer i fylkestingene.

Utvalget har vurdert hvorvidt fylkestings- og kommunestyrevalgene bør foregå samtidig med stortingsvalget, men flertallet konkluderer med at dette ikke er ønskelig.

Vurderinger. Konsekvenser for Nordland

Utvalgets forslag innebærer i praksis ingen endringer for valgordningen i Nordland. Når det gjelder antall medlemmer i fylkestinget foreslår utvalget at fylkeskommuner med inntil 300 000 innbyggere skal ha minst 35 medlemmer i fylkestinget, Nordland fylkesting har i dag 45 medlemmer.

I tillegg til det som har med valgordningen å gjøre, vurderes følgende momenter i utredningen som anses som viktige å drøfte for fylkestinget i Nordland:

Stemmerett for 16-åringer ved kommunestyre- og fylkestingsvalg.

Valglovutvalget foreslår at stemmerettsalderen bør senkes til 16 år ved valg til kommunestyre og fylkesting, men ikke til Stortinget. Begrunnelsen er at de sakene som behandles i kommunestyrene og i fylkestingene angår ungdoms hverdag i stor grad. Samt at tidlig kontakt med politikken vil kunne være viktig for fremtidig deltakelse i politisk virksomhet. Flertallet gir ingen begrunnelse for hvorfor de mener at stemmerettsalderen ikke bør senkes ved stortingsvalg.

Et mindretall i utvalget mener at stemmerettsalderen bør senkes også ved stortingsvalg, og begrunner dette med at det vil utvide unges mulighet til demokratisk deltakelse på et nasjonalt plan. Et annet mindretall mener at stemmerettsalderen ikke bør senkes i det hele tatt ut fra en prinsipiell begrunnelse om at stemmerettsalderen bør samsvare med myndighetsalderen på 18 år.

Utvalget er også delt i synet på valgbarhetsalder, og om det bør være en sammenheng mellom valgbarhetsalder og stemmerettsalder. Flertallet vil ikke senke valgbarhetsalderen ved noen av valgene. Et mindretall vil senke valgbarhetsalderen ved valg til kommunestyret og fylkestinget, og et annet mindretall vil i tillegg senke valgbarhetsalderen også ved stortingsvalget.

Nordland fylkesting ga i 2011 sin tilslutning til at det ble gjennomført forsøk med stemmerett for 16-åringer i utvalgte kommuner ved kommunestyrevalget i 2011. Tilsvarende forsøk ble gjennomført også i 2015. Tysfjord kommune deltok i forsøkene, som eneste kommune i Nordland, begge disse gangene.

Den nasjonale evalueringen av forsøkene i 2011 og 2015 viste at valgdeltakelsen blant de som deltok i forsøket var høyere enn hva den var blant de ordinære førstegangsvelgerne mellom 18 og 21 år. Valgdeltakelsen var 58 % blant de som deltok i forsøket, og 46 % blant de ordinære førstegangsvelgerne. Jenter deltok i større grad enn gutter, personer med innvandrerbakgrunn deltok i mindre grad enn annen ungdom og ungdom som hadde gått allmennfaglig studieretning deltok i større grad enn de som tok yrkesfaglig studieløp.

Fylkestinget behandlet i februar 2020 et forslag til uttalelse fra fire partier om at stemmerettsalderen bør senkes til 16 år. Bakgrunnen for forslaget var at land som har senket stemmerettsalderen opplever økt valgdeltakelse som følge av dette. Forslaget som da var til behandling skilte ikke mellom valg til kommunestyre, fylkesting eller Storting. Forslaget fikk ikke flertall i fylkestinget.

Vurderinger. Konsekvenser for Nordland

Nordland fylkeskommune har over lang tid lagt stor vekt på at ungdom må involveres i politisk arbeid. Ungdommens fylkesting og Ungdommens fylkesråd har utviklet seg til å bli gode og viktige arenaer for ungdoms medvikning og rekruttering til senere politisk aktivitet.

Det fremgår av valglovutvalgets utredning at forskning viser at det å senke stemmerettsalderen til 16 år kan ha betydning for valgdeltakelse senere i livet. Valgdeltakelsen er ca fem prosentpoeng høyere blant de som har hatt mulighet til å stemme som 16-åringer, sammenliknet med de som først fikk stemme på et senere tidspunkt (Valglovutvalgets utredning, side 174-175).

Det fremmes ingen argumenter fra valglovutvalgets flertall om hvorfor en senkning av stemmerettsalderen til 16 år kun bør gjelde for valg til fylkesting og kommunestyre, og ikke ved stortingsvalg. Saker som behandles i Stortinget må sies å være like viktige for 16-18-åringer, som de saker som behandles i kommunestyre og fylkesting. Det synes derfor naturlig at stemmerettsalderen er den samme ved alle de tre valgene.

Nytt klagesystem

Valglovutvalget foreslår endringer i klagesystemet i forbindelse med valg.

Det foreslås at riksvalgstyret blir et uavhengig klageorgan som skal behandle klager på forberedelse og gjennomføring av all de tre valgene. Videre foreslås det visse utvidelser i klageadgangen, og det foreslås innført klagerett på Stortingets, fylkestingets og kommunestyrets vedtak om hvorvidt valget er gyldig. Ved stortingsvalg skal en slik klage behandles av Høyesterett, ved fylkestings- og kommunestyrevalg skal klagen behandles av riksvalgstyret.

Utvalget foreslår at fylkestinget og kommunestyret, i motsetning til Stortinget, skal være bundet av klageinstansens vedtak fullt ut, samt at kompetansen til å beslutte omvalg legges til klageinstansen. Riksvalgstyret vil altså kunne beslutte at det skal foretas omvalg i en kommune eller i et fylke. I en slik situasjon vil ikke det nyvalgte organet kunne tre sammen, og det gamle kommunestyret eller fylkestinget vil måtte fungere fram til det er foretatt valg.

Vurderinger. Konsekvenser for Nordland

Erfraringsmessig er det svært få klager på valg. Dette betyr at de lokale valgstyrene har fått lite erfaring med behandling av klager. Slik sett vil et riksvalgstyre kunne

utvikle bredere kompetanse på klagebehandling. Et riksvvalgstyre vil også kunne oppfattes som et mer uavhengig organ til å behandle en klage enn hva det lokale valgstyret vil være.

Forslaget vil ikke ha noen spesielle konsekvenser for Nordland.

Beredskapshjemmel

Valgloven inneholder i dag ingen regler om hvilke konsekvenser en ekstraordinær hendelse skal kunne få for valget. Ved enkelte ekstraordinære hendelser, for eksempel store ulykker, ekstremvær, epidemier eller terrorangrep, kan mange velgere bli fysisk avskåret fra å stemme eller lar være å stemme på grunn av hendelsen.

Valglovutvalget drøfter ulike konsekvenser av slike hendelser, og ender opp med å foreslå en bestemmelse i den nye loven som gir adgang til å utsette eller forlenge et valg, eller å holde omvalg i krisesituasjoner.

Vurderinger. Konsekvenser for Nordland

En slik ny bestemmelse i loven vil bidra til å sikre at valg kan gjennomføres selv om det ikke var mulig på den planlangte valgdagen. Det vil ikke ha noen spesielle konsekvenser for Nordland.

Teknologi og sikkerhet

I Norge er det, i større grad enn i våre naboland, tatt i bruk moderne teknologi ved gjennomføring av valgene. Fra 2016 har kommunene kunnet benytte elektronisk manntall på valgdagen, dersom de ønsker det. Valglovutvalget ser at det kan være store fordeler med bruk av elektronisk manntall, men vil allikevel ikke foreslå at dette lovfestes. Utvalget mener at det bør være opp til kommunene selv å velge elektronisk eller papirbasert løsning for manntallet.

Utvalget har vurdert mulighetene for å innføre stemming via internett, både i valglokalet og fra en datamaskin utenfor valglokalet. Etter en omfattende vurdering av ulike aspekter knyttet til dette temaet, konkluderer utvalget med at sikkerheten i dag ikke er god nok til å innføre en slik måte å stemme på. Utvalget mener imidlertid at slike løsninger bør utredes nærmere, spesielt med tanke på at velgere med funksjonsnedsettelse da vil kunne få en bedre tilgjengelighet til å delta i valget.

Ved de siste valgene har kommunene og fylkeskommunene brukt det statlige ikt-systemet EVA (Elektronisk ValgAdministrasjon) til gjennomføring av valget. Dette er et støtteverktøy for valgstyrene, som bidrar til effektiv og sikker gjennomføring av valgene. Utvalget mener at bruken av ett felles statlig ikt-system for valggjennomføring bør lovfestes, slik at det ikke utvikles paralelle løsninger. Plikten til å bruke et statlig ikt-system vil etter utvalgets vurdering være en gjensidig fordel for kommunene, fylkeskommunene og statlige valgmyndigheter og bidra til en god

valg gjennomføring.

Vurderinger. Konsekvenser for Nordland

Nordland fylkeskommune har gode erfaringer med bruk av EVA i valg gjennomføringen.

Bistand til velgere med funksjonsnedsettelse

Alle innbyggere med stemmerett skal kunne velge sine representanter til Stortinget, fylkestinget og kommunestyret. Valglovutvalget har tatt utgangspunkt i at personer med funksjonsnedsettelse møter ulike samfunns skapte barrierer som utfordrer muligheten til å kunne avgi sin hemmelige stemme.

Utvalget viser til at det er kommunene som har ansvaret for tilrettelegging ved valg, og foreslår derfor en lovbestemmelse som sier at valgstyret skal sørge for at valglokalene tilrettelegges slik at alle kan stemme. Dette er en innskjerping av dagens krav, som kun sier at det skal legges vekt på god tilgjengelighet i valglokalet.

Utvalget drøfter forhold knyttet til tilrettelegging for blinde og svaksynte og for de velgere som av ulike årsaker vil ha behov for hjelp til å avgi sin stemme. I dag er hovedregelen at de velgere som har behov for det kan motta hjelp fra en valgfunksjonær. Utvalget foreslår å lovfeste at velgeren selv kan peke ut en hjelper, som kan bistå i stedet for en valgfunksjonær dersom velgeren har en funksjonsnedsettelse som medfører at det er behov for assistanse ved stemmegivningen.

Utvalget drøfter også mulighetene for å kunne avgi stemme utenfor de ordinære valglokalene, i institusjoner eller ambulerende stemming på hjemstedet.

Vurderinger. Konsekvenser for Nordland

Forslagene som utvalget fremmer på dette punktet vil kunne bidra til å øke valgdeltakelsen blant personer med funksjonsnedsettelse. Forslagene vil også kunne føre til at flere føler seg mer bekvemme med hvordan stemmegivningen forgår, når det er velgeren selv som kan bestemme hvem som skal assistere ved stemmegivningen, når det er behov for det.

Nytt organ: Distriktsvalgstyret

Valglovutvalget mener at ansvarsdelingen mellom kommune, fylkeskommune og nasjonalt nivå ved gjennomføringen av valg er god, og foreslår ingen endringer her. Når det gjelder valgorganene, foreslås det enkelte endringer som henger sammen med andre problemstillinger utvalget har vurdert. Videre foreslås fastsatt et prinsipp om at alle stemmer skal telles to ganger av to forskjellige organer.

På fylkesnivå foreslås det en mindre justering som henger sammen med at det ved stortingsvalg heretter vil være flere valgdistrikter i en rekke fylker. Det foreslås derfor

å skille mellom det organet som har oppgaver knyttet til stortingsvalg (distriktsvalgstyret), og det organet som har oppgaver knyttet til fylkestingsvalg (fylkesvalgstyret).

På kommunalt nivå foreslås opprettet et sentralt stemmestyre i hver kommune, i tillegg til de stemmestyrene som har ansvar for valglokalene på valgdagen. Dette gjøres for å sikre at det er to uavhengige organer som foretar stemmeopptellingen.

For fylkestingsvalg og stortingsvalg vil stemmene først bli talt opp i kommunene og deretter av fylkesvalgstyret (ved fylkestingsvalg) eller av distriktsvalgstyret (ved stortingsvalg).

Vurderinger. Konsekvenser for Nordland

Fylkestinget må heretter velge både distriktsvalgstyret og fylkesvalgstyret. Det kan være de samme personene som sitter i begge disse organene. Forslaget vurderes til å ikke ha noen spesielle konsekvenser.

Temaer som ikke er berørt i denne saksutredningen

Utredningen fra valglovutvalget omfatter en rekke forhold som ikke er omtalt i denne saken. Det gjelder i hovedsak:

- Valgbarhet
- Ombudsplikt
- Folkeavstemninger
- Listeforslag
- Ordensregler
- Legitimasjon
- Stemming, prøving og opptelling
- Praktiske forhold ved valg til sametinget
- Omvalg

Medvirkningsorganenes vurdering

Medvirkningsorganene har blitt invitert til å komme med sine vurderinger på et tidlig tidspunkt i saksforberedelsen.

Ungdommens fylkesråd uttaler:

1. Ungdommens fylkesråd stiller seg positiv til stemmerett for 16-åringer ved kommunestyre- og fylkestingsvalg. Ungdommens fylkesråd mener at valgbarhetsalderen skal samsvare med stemmerettsalderen.
2. Ungdommens fylkesråd mener at det bør innføres elektronisk valg, der velgerne kan avgi sin stemme også utenfor valglokalene. Vi tror dette vil virke positivt på valgdeltakelsen. Elektronisk stemmegivning må være et supplement til vanlige valglokaler.
3. Ungdommens fylkesråd stiller seg positiv til at Grunnlovens §50, tredje ledd, fjernes.
4. Ungdommens fylkesråd stiller seg positiv til at valglokalene skal være tilgjengelig for

alle og at man skal kunne stemme uten unødvendig bistand.

Rådet for personer med funksjonsnedsettelse har vedtatt følgende:

Rådet for personer med funksjonsnedsettelse i Nordland (RPF) setter pris på fylkesrådets arbeid med å etterfølge fylkestingets rutiner om medvirkning i denne saken.

RPF ønsker at følgende skal tas med i Nordland fylkeskommunes innspill til høring om NOU 2020:6 Frie og hemmelige valg:

- A. Rådet for personer med funksjonsnedsettelse i Nordland (RPF) støtter utvalgets forslag om at regelverk om alvorlige sjelelige svekkelser eller nedsatt bevissthet fjernes fra Grunnloven.
- B. RPF mener at lov om likestilling og forbud mot diskriminering, FNs erklæring om menneskerettigheter og FNs konvensjon om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne må legges til grunn for valgloven. Valgloven må bruke begrepet universell utforming om lokaler og utstyr som brukes i forbindelse med valg.
- C. RPF mener likestilt deltakelse ved valg er en grunnleggende menneskerett for alle og at det ikke må gis dispensasjon fra universell utforming av valglokaler
- D. Valgstyrene skal konsultere de kommunale råd for personer med funksjonsnedsettelse om hvorvidt valglokalene er universelt utformet og om det er eventuelle behov for utbedring.
- E. RPF mener at det skal være anledning for blinde og svaksynte og andre personer med behov på grunn av funksjonsnedsettelse til å søke om å delta på valget digitalt.
- F. Personer med funksjonsnedsettelse skal uten dokumentert behov kunne ha med seg assistent inn i valglokalet. Valgfunksjonær eller valgstyret skal ikke ha anledning til å stille spørsmål om velgerens funksjonsnedsettelse eller behov for assistanse.

Nordland eldreråd har avgitt følgende uttalelse:

1. Nordland eldreråd støtter ikke forslag om at 16 åringer skal gis stemmerett ved kommune- og fylkestingsvalg.
2. Nordland eldreråd støtter følgende forslag i fra valglovutvalget:
 - Dagens 19 valgdistrikter beholdes
 - At det skal være tilstrekkelig med skriftlig erklæring for å bli strøket av valglister
 - Elektroniske valg skal ikke benyttes, men må utprøves ytterligere.
 - Sametingsvalget gjennomføres i samsvar med reglene for gjennomføring i valgloven.
3. Nordland eldreråd støtter vedtak fra 4. september i år fra Rådet for personer med funksjonsnedsettelse

Fylkesrådets vurdering

Fylkesrådet slutter seg til de vurderinger som er gjort under drøftingen.

Stemmerettsalderen bør være den samme både ved valg til Storting, fylkesting og kommunestyre. Fylkesrådet anbefaler at denne fortsatt bør være 18 år. SV i fylkesrådet har gjort det klart at de ikke støtter dette punktet i innstillingen.

Fylkesrådet går inn for at sperregrensen for utjevningsmandater ved stortingsvalg opprettholdes på 4 %, som i dag.

Fylkesrådet finner det naturlig at antall valgdistrikter ved fylkestingsvalg er det samme som antallet fylker. Det betyr i praksis 11 valgdistrikter. Da bør antall utjevningsmandater ved Stortingsvalg endres fra dagens antall på 19 til et antall som er tilpasset antallet fylker. Det naturlige vil da være å ha 22 utjevningsmandater, to fra hvert valgdistrikt. Antallet distriktsmandater bør da endres fra dagens 150 til enten 149 eller 151 for å oppnå et oddetall i antall stortingsrepresentanter (171 eller 173). Fylkesrådet er kjent med at det foreligger initiativ til å endre fylkesinndelingen etter neste stortingsvalg. Dersom dette blir vedtatt, så bør spørsmålet om antall valgdistrikter og utjevningsmandater tas opp til vurdering på ny.

Fylkesrådet erkjenner at arealfaktoren ved stortingsvalg ikke er et godt nok virkemiddel for å sikre geografisk representasjon, og gir derfor tilslutning til utvalgets forslag om å fjerne denne ordningen.

Fylkesrådet slutter seg til de vurderingene som rådet for personer med funksjonsnedsettelse har fremmet, og vil foreslå at loven i klartekst bør si at valglokalene skal være universelt utformet.

Konsekvenser for Nordland fylkeskommune

De foreslåtte endringene i valgloven vil kunne få noen administrative og økonomiske konsekvenser for fylkeskommunen, men disse antas å bli svært små. Dersom beredskapshjemmelen må tas i bruk, kan konsekvensene bli betydelig større, men risikoen for dette antas å være svært liten.

Fylkesrådets innstilling til vedtak

Nordland fylkesting slutter seg til flertallsforslagene i valglovutvalgets innstilling, med følgende unntak:

1. Stemmerettsalderen bør fortsatt være 18 år ved alle valg.
2. Sperregrensen for utjevningsmandater ved stortingsvalg bør fortsatt være på 4 %.
3. Inndelingen av valgdistrikter bør følge den til enhver tid gjeldende fylkesinndeling.
4. Dersom antall valgdistrikter reduseres i tråd med den nåværende fylkesinndeling, bør antallet utjevningsmandater ved stortingsvalg økes til to pr valgdistrikt. Antallet distriktsmandater bør da justeres slik at det oppnås et oddetall antall mandater til Stortinget.
5. Det bør fremgå av loven at valglokalene skal være universelt utformet. Videre bør det i forbindelse med valget stilles krav om at valgstyrene skal konsultere de kommunale råd for personer med funksjonsnedsettelse om hvorvidt valglokalene er universelt utformet og om det er behov for utbedringer.

Bodø den 02.10.2020
Tomas Norvoll
fylkesrådsleder
sign

02.10.2020 Fylkesrådet

Votering i Fylkesrådet

Enstemmig

Innstilling fra Fylkesrådet

Fylkesrådets innstilling enstemmig vedtatt

26.10.2020 Fylkestinget

Plan og økonomikomiteens innstilling ble lagt fram av saksordfører Beate Bø Nilsen, Høyre:

Nordland fylkesting slutter seg til flertallsforslagene i valglovutvalgets innstilling, med følgende unntak:

1. Stemmerettsalderen bør fortsatt være 18 år ved alle valg.
 2. Sperregrensen for utjevningsmandater ved stortingsvalg bør fortsatt være på 4 %.
 3. Inndelingen av valgdistrikter bør følge den til enhver tid gjeldende fylkesinndeling.
 4. Dersom antall valgdistrikter reduseres i tråd med den nåværende fylkesinndeling, bør antallet utjevningsmandater ved stortingsvalg økes til to pr valgdistrikt. Antallet distriktsmandater bør da justeres slik at det oppnås et oddetall antall mandater til Stortinget.
Dagens ordning med beregning av antall mandater basert på antall innbyggere og areal i valgdistriktet, arealfaktoren, må videreføres.
1. Det bør fremgå av loven at valglokalene skal være universelt utformet. Videre bør det i forbindelse med valget stilles krav om at valgstyrene skal konsultere de kommunale råd for personer med funksjonsnedsettelse om hvorvidt valglokalene er universelt utformet og om det er behov for utbedringer.
 2. Elektroniske valg må utprøves ytterlige.

Per-Gunnar Skotåm, Rødt, fremmet Rødts endringsforslag til vedtakspunkt 1 og 2 fra komiteen:

1. Stemmerettsalderen senkes til 16 år ved alle valg.
2. Sperregrensen for utjevningsmandater ved stortingsvalg fjernes.

Håkon Møller, Miljøpartiet De Grønne, fremmet Miljøpartiet De Grønnes endringsforslag til vedtakspunkt 1 og 2, samt nytt punkt 6 fra komiteen:

1. Stemmerettsalderen bør være 16 år, også ved stortingsvalg.
2. - Stryk
6. Nasjonale folkeavstemninger er en naturlig del av et velfungerende folkestyre. Fylkestinget støtter mindretallsforslaget om ta inn en egen bestemmelse om nasjonale folkeavstemninger i valgloven, samt forslaget om en egen lov om folkeavstemninger, som fjerner behovet for å vedta egne særlover for hver enkelt folkeavstemning.

Dagfinn Olsen, Fremskrittspartiet, fremmet Fremskrittspartiets endringsforslag til vedtakspunkt 2 fra komiteen:

2. Sperregrensen for utjevningsmandater ved stortingsvalg endres til 6 %.

Karl-Hans Rønning, Senterpartiet, fremmet Senterpartiets endringsforslag til vedtakspunkt 3 fra komiteen:

3. Beholde dagens 19 valgdistrikter ved stortingsvalg.

Votering i plenum

Rødts endringsforslag til punkt 1 fikk 8 stemmer og falt (3 Rødt, 2 Miljøpartiet De Grønne, 3 Sosialistisk Venstreparti).

Rødts endringsforslag til punkt 2 fikk 3 stemmer og falt (3 Rødt).

Miljøpartiet De Grønnes endringsforslag til punkt 1 fikk 8 stemmer og falt (3 Rødt, 2 Miljøpartiet De Grønne, 3 Sosialistisk Venstreparti).

Miljøpartiet De Grønnes endringsforslag til punkt 2 fikk 5 stemmer og falt (3 Rødt, 2 Miljøpartiet De Grønne).

Miljøpartiet De Grønnes forslag til nytt punkt 6 fikk 11 stemmer og falt (3 Fremskrittspartiet, 3 Rødt, 2 Miljøpartiet De Grønne, 3 Sosialistisk Venstreparti).

Fremskrittspartiets endringsforslag til punkt 2 fikk 3 stemmer og falt (3 Fremskrittspartiet).

Senterpartiets endringsforslag til punkt 3 fikk 15 stemmer og falt (12 Senterpartiet, 3 Rødt).

Komiteens innstilling i punkt 1 vedtatt mot 8 stemmer (3 Rødt, 2 Miljøpartiet De Grønne, 3 Sosialistisk Venstreparti).

Komiteens innstilling i punkt 2 vedtatt mot 8 stemmer (3 Rødt, 2 Miljøpartiet De Grønne, 3 Fremskrittspartiet).

Komiteens innstilling i punkt 3 vedtatt mot 5 stemmer (3 Rødt, 2 Miljøpartiet De Grønne).

Komiteens innstilling i punkt 4, første del enstemmig vedtatt med 41 stemmer.

Komiteens innstilling i punkt 4, andre del vedtatt mot 5 stemmer (3 Fremskrittspartiet, 2 Miljøpartiet De Grønne).

Komiteens innstilling i punkt 5 og 6 enstemmig vedtatt med 41 stemmer.

Under behandling og votering av denne sak hadde følgende permisjon:

1 Arbeiderpartiet -Sandra Tønne, 1 Fremskrittspartiet - Kassandra Bredrup Petsas, 1 Venstre – Arne Ivar Mikalsen og 1 Kristelig Folkeparti - Hilde Holand.

FT 116/2020

Vedtak

Nordland fylkesting slutter seg til flertallsforslagene i valglovutvalgets innstilling, med følgende unntak:

1. Stemmerettsalderen bør fortsatt være 18 år ved alle valg.
 2. Sperregrensen for utjevningsmandater ved stortingsvalg bør fortsatt være på 4 %.
 3. Inndelingen av valgdistrikter bør følge den til enhver tid gjeldende fylkesinndeling.
 4. Dersom antall valgdistrikter reduseres i tråd med den nåværende fylkesinndeling, bør antallet utjevningsmandater ved stortingsvalg økes til to pr valgdistrikt. Antallet distriktsmandater bør da justeres slik at det oppnås et oddetall antall mandater til Stortinget.
Dagens ordning med beregning av antall mandater basert på antall innbyggere og areal i valgdistriktet, arealfaktoren, må videreføres.
1. Det bør fremgå av loven at valglokalene skal være universelt utformet. Videre bør det i forbindelse med valget stilles krav om at valgstyrene skal konsultere de kommunale råd for personer med funksjonsnedsettelse om hvorvidt valglokalene er universelt utformet og om det er behov for utbedringer.
 2. Elektroniske valg må utprøves ytterligere.

Vedlegg

Tittel

Til høring - NOU 2020: 6 - Frie og hemmelig valg - Ny valglov
- høringsfrist 31.12.2020

DokID

1608747

NOU 2020 - Frie og hemmelige valg - Ny valglov(1206925)	1608749
Innspill til FT-sak 116/2020 - Eldrerådet	1769982
RPF - Innspill i FT sak 116-2020	1774671